

3. Zinchenko, VA., 2003. 'Molodizhnyy turizm v Ukrayins'kiy RSR u 70–80-kh rr. XX st. (na osnovi diyal'nosti «Sputnyka»): avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriya Ukrayiny» (Youth tourism in the Ukrainian SSR in the 70's and 80's. XX centuries. (on the basis of "Sputnik" activity): author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate is Sciences: special 07.00.01 "History of Ukraine")', Donetsk, 19 s.
4. Kovalenko, YuO., 2006. 'Formuvannya konkurentospromozhnogo rynku mizhnarodnykh turystychnykh posluh v Ukrayini: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekonom. nauk: spets. 08.05.01 «Svitove hospodarstvo i mizhnarodni vidnosyny» (Formation of a competitive market for international tourist services in Ukraine: author's abstract. dis for the science of science. Degree Candidate economist Sciences: special 08.05.01 "World economy and international relations")', Kyiv, 20 s.
5. Rusavs'ka, VA., 2007. 'Hostynnist' v ukrayins'kiy pobutoviy kul'turi KHIKH st.: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriya Ukrayiny» (Hospitality in the Ukrainian household culture of the nineteenth century: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate is Sciences: special 07.00.01 "History of Ukraine")', Kyiv, 19 s.
6. Tyugashev, YeA., 2002. 'Ekonomika domashnego khozyaystva i okruzhayushchego sotsiuma: [ucheb. posob.] (The economy of the household and surrounding society: [a manual])', Novosibirsk : SibUPK, 182 s.

УДК 325.455:502.3

ЕКОЛОГІЧНА ПАЛІТРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

ECOLOGICAL VARIABILITY OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN STATE FORMATION

В. В. Концурак

Актуальність дослідження. Мусимо констатувати, що за два з половиною десятиліття розвитку незалежної української держави у нас так і не сформовано чітку, прозору та цілеспрямовану екологічну політику. Державні діячі, експертна спільнота, громадськість не могли не торкатися екологічної проблематики, адже після розпаду СРСР Україна перебувала в дійсно катастрофічному з точки зору забруднення природного середовища стані.

Постановка проблеми. за висновками експертів, Україна знаходиться в епіцентрі екологічного лиха. Для виходу з неї вона потребує

Urgency of the research. We must state that for two and a half decades of independent Ukrainian state development we have failed to form a clear, transparent and purposeful environmental policy. State officials, expert community and the public could not but touch on environmental issues, because after the collapse of the USSR Ukraine was in a really catastrophic state from the point of view of environmental pollution.

Target setting. According to experts, Ukraine is at the epicenter of environmental disaster. To overcome this it needs a new environmental policy. The

нової екологічної політики. Формуванню останньої мають передувати солідні теоретичні дослідження та практико-екологічні узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даною проблематикою займалися такі вчені, а саме, В. Андрущенко, В. Волинець, В. Стецюк, М. Хвесик, П.Кореніук тощо.

Постановка завдання. Так, економічні негаразди, складне державотворче становлення, корупція, зовнішня агресія – є дійсно надзвичайно потужними викликами, що постають сьогодні перед Україною. Але якщо не приділяти достатню увагу збереженню довкілля, то наступні покоління зустрінуться з такими проблемами, через які дійсно може бути поставлене під питання виживання українського народу взагалі.

Виклад основного матеріалу. В той же час, моніторинг ситуації, прийняття окремих законодавчих актів, використання екологічних питань у передвиборчих баталіях так і не призвели до формування та розвитку екологічної політики в її сучасному цивілізованому розумінні. На жаль, в рамках державотворчих процесів природоохоронні та ресурсозберігаючі питання перебували і продовжують перебувати не просто на другому, але чи не на останньому плані серед проблем, з якими зустрічається молода українська держава. З нашої точки зору, це не виправдано.

Висновки. Тому в рамках сучасного державотворення нагальне формування ефективної екологічної політики має стати одним з пріоритетів у діяльності всіх зацікавлених суб'єктів: політиків, державних управлінців, науково-експертної спільноти, громадянського суспільства, ініціативних груп і громадських організацій.

Ключові слова: людина, культура, екологія, екологічна політика, освіта,

formation of the latter should be preceded by solid theoretical studies and practical and environmental congruencies.

Actual scientific researches and issues analysis. This problem was addressed by such scientists as V. Andrushenko, V. Volynets, V. Stetsiuk, M. Khvesik, P. Koreniuk and others.

The research objective. It's evident that economic hardships, complicated state formation, corruption and external aggression are really difficult challenges facing Ukraine today. But if we do not pay enough attention to the preservation of the environment, then the next generations will face such problems, which can indeed put into question survival of the Ukrainian people in general.

The statement of basic materials. At the same time, monitoring of the situation, adoption of separate legislative acts, environmental issues in the election campaigns have not led to the formation and development of environmental policy in its modern civilized sense. Unfortunately, within the framework of the state formation processes, environmental and resource-saving issues have always been the least important among the problems encountered by the young Ukrainian state. From our point of view, this is not justified.

Conclusion. Therefore, in the framework of the modern state formation, the urgent formation of an effective environmental policy should become one of the priorities in the work of all interested actors: politicians, government officials, scientific community, civil society, initiative groups and non-governmental organizations.

Key words: man, culture, ecology, environmental policy, education,

*виховання.**|upbringing.*

Актуальність проблеми. Якщо Україна дійсно розраховує на успішне майбуття в сім'ї європейських держав, власні державотворчі орієнтири необхідно кардинальним чином змінювати. Особливо це стосується норм державної екологічної політики. Питання природоохорони в Європі вже декілька десятиліть є одним з найбільш визначальним при формуванні політики як на рівні окремих держав, так і на рівні загальноєвропейської спільноти. Розвинені держави, налагоджуючи максимально широку взаємодію з громадськими організаціями, беруть на себе відповідальність за забезпечення екологічного складника якості життя населення. В Україні поки що навіть не склалося усвідомлення такої необхідності.

Метою статті є визначення екологічної палітри сучасного українського державотворення.

Виклад основного матеріалу. «Сучасні реалії розвитку Української держави змушують не лише переглядати та модернізувати усталені для держави функції (в частині їх правового, матеріального, технічного, інформаційного забезпечення), а й здійснювати активну діяльність у цілому ряді нових напрямів, які набувають дедалі більшої ваги як на рівні забезпечення нормального розвитку суспільства, так і в сфері державної політики (як у внутрішньому, так і в зовнішньому контексті). Одним із таких напрямів діяльності є, поза всяким сумнівом, екологічна політика держави, що включає в себе багато елементів та підгалузей і нерозривно пов'язана з реалізацією екологічної функції держави» [4, с. 4]. На жаль, екологічна палітра сучасного українського державотворення є занадто обмеженою та дисфункціональною. Без формування потужного екологічного порядку денного в сфері загальнонаціональної політики в найближче десятиліття ситуація зі станом природного середовища та чистотою життєвоважливих ресурсів стане просто катастрофічною. Зупинимось на аналізі основних показників екологічної ситуації, що склалась в Україні в останні десятиліття (грунти, повітря, водні ресурси, наслідки Чорнобильської аварії, викиди залишків виробництва тощо) більш детально.

Сьогодні в світі існує багато перевірених і достатньо ефективних методик оцінювання основних показників екологічної ситуації на тій чи іншій території. З точки зору експертів, найоптимальнішим критерієм оцінки є комплексне врахування трьох фундаментальних показників: рівня якості життя (здоров'я, народжуваність, тривалість життя, доступність чистих життєвонеобхідних ресурсів) населення, ефективності природоохоронного управління (чи покращується, чи погіршується ситуація під впливом прийнятих законів, діяльності адміністрацій різного рівня), об'єктивних показників погіршення чи покращення стану навколишнього середовища на конкретній території. «Для об'єктивної оцінки ефективності впровадження екологічної політики можна використати кілька критеріїв. По-перше, це показники стану здоров'я

населення – тривалість життя, співвідношення між народжуваністю та смертністю, динаміка вікового та статевого розподілу населення по країні взагалі та по регіонах зокрема. По-друге, це показники рівня розвитку та дієвості системи управління навколишнім середовищем, перш за все – системи невиснажливого (збалансованого) природокористування. По-третє, це показники стану навколишнього середовища, образно кажучи, показники стану здоров'я довкілля – рівень забруднення повітряного басейну, водних об'єктів, земельних ресурсів, масштабність рекреаційних зон та заповідних територій, багатство біорізноманіття» [13, с. 14]. Зрозуміло, що всі ці показники є взаємообумовленими, а отже мають аналізуватися та використовуватися тільки в комплексний спосіб. Нескладний аналіз показує, що «критерії цієї тріади є тісно взаємопов'язаними: на здоров'я людини впливає якість навколишнього середовища, при цьому як показники здоров'я населення, так і показники здоров'я довкілля залежать від рівня розвитку системи управління навколишнім середовищем. На сьогодні, за деякими виключеннями, ці показники залишалися невтішними. Незважаючи на те, що за останні роки антропогенний тиск на довкілля суттєво зменшився, а забруднення повітряного та водного середовища знизилося, ці позитивні зрушення зумовлені переважно тривалою економічною кризою, значним спадом виробництва» [2, с. 87]. Цілеспрямованих же дій, що вилаштовувались би у системну екологічну політику поки що не здійснюється. І в цьому ми вбачаємо велику проблему. Вона полягає одразу в декількох вимірах. По-перше, Україна втрачає людський капітал, не створюючи для людей гідних умов життя. По-друге, не відбувається переорієнтація на більш ефективний, сучасний, інноваційний виробничий базис. По-третє, безвідповідально витрачаються природні ресурси. По-четверте, у наступних поколіннях відбирається чисте довкілля, а в більшості екологічних програм країн Європи особливо підкреслюється, що головною ціллю політичної діяльності є саме забезпечення збереження природних ресурсів та чистого довкілля для майбутніх поколінь.

При цьому необхідно відзначити ще один вагомий фактор, що ставить нашу країну в достатньо складне становище. Навіть в розвинених країнах світу формування екологічної політики відбувалося надзвичайно складно, адже вона передбачала значні обмеження для таких потужних гравців ринку, як великі виробничі корпорації. Тільки прийняті жорсткі і неухильні політичні рішення та їх цілеспрямоване втілення дозволили в багатьох країнах впровадити дієві еколого-політичні принципи і нормативи. «Досвід економічно розвинутих країн підтверджує, що здійснювати екологічну політику в державі досить важко навіть за умов ефективної економіки, тому складнішою є вирішення цієї проблеми в Україні – державі, що перебуває в трансформаційному періоді та вимушена вирішувати одночасно безліч завдань, а екологічна криза як потенційно можлива екологічна небезпека стала дійсністю. Існують певні співвідношення між комфортністю життя людей та споживанням природних ресурсів. В економічно розвинутих країнах на сьогодні поєднуються висока комфортність життя і раціональне

споживання ресурсів. У країнах третього світу ці показники надзвичайно низькі. В Україні поєднується невисока комфортність життя і значне споживання природних ресурсів» [8, с. 8]. Враховуючи це, українська громадськість має створити достатньо потужний тиск на політичний клас, результатом якого має стати прийняття, формулювання та ефективна реалізація дієвої, сучасної, цивілізованої та цілеспрямованої екологічної політики європейського характеру.

Будучи пострадянською державою з усіма витікаючими з цього наслідками, Україна з перших років не прагнула до формування цілісної та принципово орієнтованої екологічної політики. Політична реакція була фрагментована, тобто орієнтована на окремі сектори, де в той чи інший період виникали дійсно загрозливі наслідки подальшого використання екстенсивного та ресурсозатратного радянського промислового та урбаністичного спадку. «Щодо України, то після розпаду Радянського Союзу вона успадкувала важку екологічну спадщину, ставши однією з найбільш екологічно забруднених країн світу. Вінцем екологічних бід була Чорнобильська катастрофа, наслідки її будуть відчуватися ще століття, переростаючи у низку соціально-економічних, медико-біологічних, психологічних, морально-етичних, світоглядних та культурних проблем» [7, с. 5]. Всі ці проблеми мали б враховуватися у вибудовуванні державою екологічної політики, що була б пов'язана з усіма проявами життєдіяльності українського суспільства. Але такого вибудовування не відбулося. Екополітичний порядок денний був швидко відсунутий на другий план державотворчих процесів. Це враховуючи те, що у України був чудовий шанс просунути назустріч Європі із використанням саме екологічної проблематики, адже в першій половині 90-х років весь світ був сконцентрований на ситуації щодо Чорнобильської АЕС. Але наші державотворці вирішили, що екологічна проблематика є не на часі і екологічна політика обмежилася прийняттям розпорошених законодавчих актів різної якості.

На сьогодні майже нічого не зроблено на державотворчому рівні, щоб хоч якось раціоналізувати природо- та ресурсокористування на національному рівні. Треба відзначити, що при сформованій структурі економіки держави щорічно використовується близько 1,5 млрд. т природних ресурсів, у розрахунку на душу населення це складає 30 т. Такий великий обсяг використання природних ресурсів, часто досить недбалого, свідчить про екстенсивне їх використання і призводить до порушення (забруднення) навколишнього середовища в цілому. Щорічні втрати України від нераціонального природокористування становлять 20 % її національного доходу [14, с. 7 – 11]. Не відбувається позитивних зрушень і в інших сферах природоохорони. Так, ми змушені констатувати, що рівень забруднення атмосферного повітря у нас в 2 – 3 рази вищий, ніж у Європі. Викиди шкідливих речовин у атмосферу сягають до 18 %, скидання стічних вод у поверхневі водойми – 12 %. Частка втрат від забруднення навколишнього середовища в загальному обсязі національного доходу оцінюється у 5,6 % [11, с. 9]. Це надзвичайно великі показники, які, на жаль,

залишаються виключно статистикою та предметом наукового аналізу, але не призводять до реальної політичної реакції з боку тієї чи іншої значимої політичної сили в нашій країні. Продовжуючи цю сумну статистику, підкреслимо, що щорічно в Україні накопичується близько 700 млн. т відходів, зокрема токсичних – понад 100 млн. т. Загальний їх об'єм досягає 25 млрд. м³, з них – 35 млн. м³ побутових відходів. На одну людину припадає 400 т відходів. Загальна площа земель, які використовуються для нагромадження відходів (відвали, терикони, шлаконакопичувачі, різні сміттєзвалища тощо), становить понад 160 тис. га [12, с. 14]. Такі показники є просто неприпустимими у розвинених країнах світу. Не виправляючи ситуацію, що склалася, Україна ризикує назавжди втратити можливість вивести свою промисловість, сільське господарство і економіку в цілому на рівень хоча б другого ешелону європейських держав. Реальне зниження антропогенного тиску на навколишнє середовище залежить не лише від впровадження новітніх інноваційних технологій в усіх сферах народного господарства, але й від впровадження і реалізації сучасної і цілеспрямованої екологічної політики. У даний час за техногенним навантаженням на природне середовище Україна у 4 – 5 разів перевищує аналогічний показник розвинених держав світу. За Індексом екологічної стійкості Всесвітній економічний форум у Давосі поставив Україну на 137 місце зі 142 країн [10]. Маючи такі основні показники екологічної ситуації, що склалася в Україні в останні десятиліття, можна вважати справді злочинною незацікавленість вітчизняних політиків та державних діячів у формування цілісної і цілеспрямованої екологічної політики, орієнтованої на сталий та природооохоронний розвиток.

Достатньо показовою в політичному та політико-культурному вимірі стала чорнобильська катастрофа. Українські політики, державні діячі, чиновники достатньо активно використовували цю тему в декларативних та політичних цілях, але й досі не сформовано реально ефективну державно-політичну програму щодо ліквідації наслідків цієї аварії і запобігання у майбутньому подібних інцидентів на об'єктах атомної енергетики, яких на території України залишилося від СРСР достатньо багато. «Серед гуманітарних наслідків Чорнобильської катастрофи, які доводиться долати Україні – відступ окремих членів суспільства на всіх його щаблях від морально-етичних норм людського буття. Політики, які, спекулюючи чорнобильськими проблемами, заробляли собі авторитет, чиновники всіх рівнів і органів влади та виробничники, які використовували шпарини в законодавстві та господарський безлад перших років державної незалежності для фінансових зловживань, лжеліквідатори та лжеінваліди Чорнобиля, матеріально-технічні та фінансові зловживання в Зоні відчуження – такий далеко неповний перелік людей і явищ, які дискредитують Україну» [1, с. 30]. Якби на державному рівні було прийнято цілісну та прозору екологічно-політичну програму дій, то багатьох зловживань на чорнобильській тематиці можна було б уникнути. Натомість, замість вирішення конкретних проблем в нашій державі дуже часто відбувається їх декларативно-спекулятивне обговорення та не

здійснюються дійсно необхідні та актуальні практичні кроки.

При цьому важливо усвідомлювати, що екологічні показники тих чи інших територій визначають не лише стан довкілля чи якість життя населення, але й конкретні показники і потенціал економічного розвитку. Сучасна багатовимірна економіка одним з ключових факторів свого розвитку має саме показники екологічного стану довкілля. «Показники екологічного стану держави та окремих її територій мають враховуватись при оцінках соціально-економічного стану та окремі з них мають в обов'язковому порядку застосовуватись в якості цільових індикаторів в стратегічних документах соціально-економічного розвитку (зокрема, це стосується показників ресурсоемності, енергоемності, раціонального використання природних ресурсів, рівня антропогенного навантаження на екосистеми, забруднення ґрунтів, атмосфери, водних ресурсів, накопичення відходів тощо)» [9, с. 34]. Саме тому ми наголошуємо, що відсування екологічної проблематики на другорядні ролі, а також відсутність цілісної та цілеспрямованої екологічної політики шкодить насамперед розвитку реального українського державотворення в усіх його вимірах: політичному, економічному, соціальному, промисловому тощо.

Таким чином, існує нагальна необхідність того, щоб екологічна палітра сучасного українського державотворення набувала більш конкретних та чітко орієнтованих обрисів. Іншими словами, необхідно сформулювати цілеспрямовану екополітичну програму та виписати в ній чітку структуру її дієво-практичної імплементації. Тим більше, що для формування такої програми чи політично та державотворчо орієнтованої екологічної стратегії існує достатньо фундаментальне інформаційне підґрунтя щодо науково-експертного вивчення основних показників екологічної ситуації, що склалася в Україні в останні десятиліття. «Українські державні установи, неурядові організації та міжнародні організації робили ряд спроб по оцінці стану навколишнього середовища України та визначенню найважливіших екологічних проблем. Якщо використовувати в якості критерію збиток здоров'ю людини та екосистем, то можна стверджувати, що найбільш гострими екологічними проблемами України є: 1) забруднення повітря в містах у зв'язку з викидами від автотранспорту, опалювальних систем, об'єктів енергетики та промислових підприємств; 2) низька якість питної води, яка все більше погіршується та забруднення водних ресурсів; 3) втрата біорізноманіття та природних середовищ існування, деградація цінних наземних і водних екосистем, збільшення втрати лісів в наслідок пожеж і навал шкідників, що викликають великі економічні і соціальні збитки; 4) збільшення ризику екологічних катастроф та надзвичайних екологічних ситуацій в результаті руйнування державної інфраструктури та незадовільного утримання звалищ небезпечних відходів у вогнищах високої концентрації промисловості та населення» [6, с. 2 – 3]. Всі ці проблеми знаходяться у зоні безпосередньої політичної відповідальності держави. Їх вирішення, звісно, потребує значних ресурсних та фінансових витрат. Але для того щоб хоча б почати виправляти ситуації, а не поглиблювати кризові явища, на

державному рівні має бути прийнята загальна політична екологічна програма. Поки що ж наші державні діячі не наслідуються проявити політичну волю для її прийняття і реального впровадження. Через це ми фактично відбираємо у наступних поколінь право на гідне життя в екологічно чистому та багатому на ресурси навколишньому просторі.

Відсутність екологічної політики держави значною мірою зумовлюється і нецивілізованістю національного економічного поля. Багато суб'єктів української економіки, використовуючи слабкість і корупційність державного управління, досягають власного збагачення за рахунок нанесення значної шкоди оточуючому середовищу та нерациональному використанню природних ресурсів. «У цьому контексті коректно і доцільно деякі загрози економічної безпеки розглядати і як екологічні або еколого-економічні. До таких загроз можна віднести такі фактори, як: 1) криміналізація економіки; 2) низька правова дисципліна; 3) масове приховування доходів; 4) злидні і бідність населення, зростання безробіття; 5) ослаблення науково-технічного потенціалу країни тощо» [5, с. 46]. Ми наводимо цю низку факторів для того, щоб проілюструвати, що не лише екологічна, але й економічна і інші сфери незалежного українського державотворення далекі від ідеалу. Наша держава є слабкою в усіх вимірах, що й призводить до того, що екологічна проблематика у державотворчому процесі відсувається на задній план.

Загалом, який би вимір державотворчості в Україні останніх двох десятиліть ми не взяли, виявиться, що в ньому нараховується значна кількість факторів, що тим чи іншим чином негативно впливає на екологічний порядок денний національної політики. Застаріла та ресурсоемна промисловість, корумпований державно-чиновницький апарат, невміння громадян відстоювати власні права на чисте довкілля – все це, а також багато інших факторів призводить до того, що безліч кардинальних екологічних питань, які вимагають нагального вирішення, виявляються не на часі для політиків і державних діячів. «При певних умовах масштаб і стійкість дії цих факторів можуть призвести до погіршення екологічної ситуації. Досягнення головної мети процесу забезпечення безпеки, а саме поліпшення стану навколишнього природного середовища і ослаблення впливу факторів забруднення навколишнього середовища на здоров'я населення, здійснюється шляхом вдосконалення системи державного управління охороною навколишнього середовища та природокористуванням за наступними напрямками: 1) реструктуризація промислового виробництва, виведення з експлуатації застарілих виробництв і устаткування, впровадження екологічно чистих технологій і виробництв; 2) розвиток нормативно-правової бази та економічного механізму охорони навколишнього середовища і природокористування; 3) вдосконалення системи екологічного моніторингу, розширення інформаційного забезпечення; 4) вдосконалення системи екологічного виховання та освіти; 5) розширення участі громадськості у вирішенні проблем безпеки з використанням вітчизняного досвіду та підходів, які використовують у зарубіжних країнах» [3, с. 124].

Висновки. Як бачимо, сфери, що охоплюються екологічною політикою є достатньо різноманітними: від економічно-виробничих аспектів життєдіяльності країни до освітньо-ідеологічних вимірів. Саме тому для інтеграції найрізноманітніших аспектацій, в яких може виявлятися екологічна проблематика, і необхідно формувати чітку, прозору, зрозумілу і цілеспрямовану екологічну політику держави.

Список використаних джерел

1. Барановська, Н., 2006. 'Чорнобиль в новітній історії України: влада і суспільство. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Спеціальність: 07.00.01 – історія України', К., 37 с.
2. Биркович, В., 2015. 'Екологічна політика України та проблеми сталого розвитку', *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*, К. : АМУ, 1, с. 82 – 89.
3. Борщук, Є., 2007. 'Основи стійкого розвитку еколого-економічних систем', Львів : «Растр-7», 436 с.
4. Волинець, В., 2012. 'Екологічна функція в системі функцій сучасної держави: проблеми правового забезпечення в Україні', *Юридична Україна*, 11, с. 4 – 11.
5. Загорський, В., 2007. 'Індикатори стійкого розвитку еколого-економічної системи', *Вісник економічної науки України*, 2, с. 45 – 49.
6. Зарубинский, О., 2005. 'Как улучшить экологическую ситуацию в Украине?', *Наш край*, 1, с. 2 – 3.
7. Коренюк, П., 2001. 'Менеджмент навколишнього природного середовища', Дніпропетровськ: *Національна гірнича академія України*, 222 с.
8. Лазор, О., 2004. 'Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління. Спеціальність: 25.00.02 – механізми державного управління', К., 29 с.
9. Малиш, Н., 2011. 'Ефективні механізми формування державної екологічної політики: Монографія', К. : К.І.С., 348 с.
10. 'Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку', Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН/ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua>.
11. Паламарчук, В., 2004. 'Еколого-економічні та соціальні нариси з проблем природокористування', Д. : Пороги, 258 с.
12. Стецюк, В., 2004. 'Екологічна геоморфологія України (теорія і практика регіональної екологічної геоморфології)', К. : *Стафед-2*, 224 с.
13. Хвесик, М., 2005, 'Інституціональне середовище сталого водокористування в умовах ринкових відносин: національні та регіональні виміри: Монографія', К. : *Книжкове видавництво НАУ*, 180 с.
14. Шевчук, В. ред., 2001. 'Екологія і ресурси: Науковий звіт Українського інституту досліджень навколишнього середовища і ресурсів', К. : *АВС*, 234 с.

References

1. Baranovs'ka, N., 2006. 'Chornobyl' v novitniy istoriyi Ukrayiny: vlada i suspil'stvo. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovooho stupenya doktora istorychnykh nauk. Spetsial'nist': 07.00.01 – istoriya Ukrayiny (Chornobyl in the Modern

- History of Ukraine: Power and Society. The dissertation for the degree of Doctor of Historical Sciences. Specialty: 07.00.01 - History of Ukraine)', K., 37 s.
2. Byrkovych, V., 2015. 'Ekolohichna polityka Ukrayiny ta problemy staloho rozvytku (Environmental Policy of Ukraine and Problems of Sustainable Development)', Naukovi rozvidky z derzhavnoho ta munitsypal'nogo upravlinnya, K. : AMU, 1, s. 82 – 89.
 3. Borshchuk, Ye., 2007. 'Osnovy stiykoho rozvytku ekoloho-ekonomichnykh system (Fundamentals of Sustainable Development of Ecological-Economic Systems)', L'viv : «Rastr-7», 436 s.
 4. Volynets', V., 2012. 'Ekolohichna funktsiya v systemi funktsiy suchasnoyi derzhavy: problemy pravovoho zabezpechennya v Ukrayini (Environmental function in the system of functions of the modern state: problems of legal provision in Ukraine)', Yurydychna Ukrayina, 11, s. 4 – 11.
 5. Zahors'kyi, V., 2007. 'Indykatory stiykoho rozvytku ekoloho-ekonomichnoyi systemy (Indicators of Sustainable Development of the Ecological-Economic System)', Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrayiny, 2, s. 45 – 49.
 6. Zarubinskiy, O., 2005. 'Kak uluchshit' ekologicheskuyu situatsiyu v Ukraine? (How to improve the ecological situation in Ukraine?)', Nash kray, 1, s. 2 – 3.
 7. Korenyuk, P., 2001. 'Menedzhment navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha (Environmental Management)', Dnipropetrovs'k: Natsional'na hirnycha akademiya Ukrayiny, 222 s.
 8. Lazor, O., 2004. 'Administrativno-pravovi zasady derzhavnoho upravlinnya u sferi realizatsiyi ekolohichnoyi polityky v Ukrayini. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya doktora nauk z derzhavnoho upravlinnya. Spetsial'nist': 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnya (Administrative and Legal Principles of Public Administration in the Field of Environmental Policy Implementation in Ukraine. The dissertation for the degree of Doctor of Science in Public Administration. Specialty: 25.00.02 - Mechanisms of Public Administration)', K., 29 s.
 9. Malyshev, N., 2011. 'Efektyvni mekhanizmy formuvannya derzhavnoyi ekolohichnoyi polityky: Monohrafiya (Effective Mechanisms for the Formation of the State Environmental Policy: Monograph)', K. : K.I.S., 348 s.
 10. 'Natsional'na ekolohichna polityka Ukrayiny: otsinka i stratehiya rozvytku (National Environmental Policy of Ukraine: Assessment and Development Strategy)', Dokument pidhotovleno v ramkakh proektu PROON/HEF «Otsinka natsional'noho potentsialu v sferi hlobal'noho ekolohichnoho upravlinnya v Ukrayini». [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.un.org.ua>.
 11. Palamarchuk, V., 2004. 'Ekoloho-ekonomichni ta sotsial'ni narysy z problem pryrodokorystuvannya (Ecological-economic and social essays on the problems of nature use)', D. : Porohy, 258 s.
 12. Stetsyuk, V., 2004. 'Ekolohichna heomorfologiya Ukrayiny (teoriya i praktyka rehional'noyi ekolohichnoyi heomorfologiyi) (Ecological geomorphology of Ukraine (theory and practice of regional ecological geomorphology))', K. : Stafed-2, 224 s.
 13. Khvesyuk, M., 2005, 'Instytutsional'ne seredovysche staloho vodokorystuvannya v umovakh rynkovykh vidnosyn: natsional'ni ta rehional'ni vymiry: Monohrafiya (Institutional environment of sustainable water use in the conditions of market relations: national and regional dimensions: Monograph)', K. : Knyzhkove vydavnytstvo NAU, 180 s.
 14. Shevchuk, V. red., 2001. 'Ekolohiya i resursy: Naukovyy zvit Ukrayins'koho instytutu doslidzhen' navkolyshn'oho seredovyscha i resursiv (Ecology and

resources: scientific report of the Ukrainian Institute of Environmental Research and Resources)', K. : *AVS*, 234 s.